

N:o 138.

Ank. till Riksd. kansli den 11 maj 1908 kl. 3 e. m.

*Utlåtande i anledning af Kungl. Maj:ts proposition
angående anvisande af anslag till en biologisk undersök-
ning af sjön Tåkern.*

(2:a U. A.)

I en den 24 april 1908 aflåten, till statsutskottets förberedande be-
handling öfverlämnad proposition, n:o 215, har Kungl. Maj:t, under åbe-
ropande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden
för samma dag, föreslagit Riksdagen att för utförande af en biologisk un-
dersökning af sjön Tåkern på extra stat för år 1909 bevilja ett anslag af
9,000 kronor.

I detta ärende har departementschefen till förberörda statsrådsproto-
koll anført följande.

»Uti underdånig skrifvelse den 16 mars 1908 har vetenskapsakade-
mien anhållit om anvisande af anslag till en biologisk undersökning af
sjön Tåkern och till stöd härför anført följande.

Sedan till akademiens kännedom kommit, att vissa strandägare kring
sjön Tåkern beslutit att sätta sina planer med afseende å sjöns sänkning
och torrläggning i verket och för detta ändamål ämnade begära ett stats-
lån af 600,000 kronor, tillåte sig akademien fästa Kungl. Maj:ts uppmärk-
samhet å denna sjös betydelse i biologiskt hänseende.

Om sjön Tåkern komme att försvinna, skulle Sverige beröfvas ett stycke natur, som ej ägde sin motsvarighet någonstädes i hela landet. Vårt land skulle göra en oersättlig förlust, därigenom att en intressant landskapstyp och det därmed förbundna, rika och säregna växt- och djurlifvet alldeles utplånades. Detta förintande skulle blifva desto fullständigare, som ej någonstädes, när eller fjärran, finnes en sjö med sådana naturförhållanden, att den kunde lämpa sig såsom tillflyktsort för de skaror af fåglar, som genom Tåkerns urtappning skulle blifva hemlösa. Att likaledes den mycket rika fauna af lägre djur, som sjön hyste, ej kunde flytta, utan fullständigt komme att utrotas, vore själfklart.

Om emellertid staten medgäfvde, att ett naturminnesmärke af den stora betydelse, som sjön Tåkern hade, af ekonomiska skäl fullständigt finge utplånas, hade akademien ansett, att det dock borde vara en plikt för samhället att, innan en dylik förstörelse skedde, låta utföra en grundlig vetenskaplig undersökning af sjön i biologiskt och hydrografiskt hänseende, så att för efterkommande åtminstone skulle finnas en redogörelse för den egendomliga natur, som vår tid förstört.

På grund häraf hade akademien lämnat tre af sina ledamöter professorerna H. Théel, A. G. Nathorst och E. Lönnberg i uppdrag att utarbeta en plan för en dylik undersökning samt beräkna kostnaderna för densamma utförande, hvilken plan och kostnadsberäkning i afskrift bifogats akademiens skrifvelse.

Med åberopande af nämnda utredning och de skäl, som akademien anfört, anhölle akademien, att Kungl. Maj:t, därest en sänkning af sjön Tåkern verkligen komme till stånd, måtte dels gifva hydrografiska byrån i uppdrag att utföra en hydrografisk undersökning af sjön Tåkern, dels ock af allmänna medel ställa till akademiens förfogande en summa af 9,000 kronor för en fullständig biologisk undersökning af samma sjö, under villkor bland annat, att alla därvid gjorda samlingar öfverlämnades till naturhistoriska riksmuseet samt att akademien bekostade offentliggörandet af de gjorda undersökningarna genom att intaga dem i sina skrifter.

Den af akademien åberopade utredningen, som fanns i afskrift bifogad akademiens skrifvelse, innehåller i hufvudsak följande.

De biologiska undersökningar, som behöfde verkställas för en fullständig monografisk utforskning af sjön Tåkern, måste nödvändigtvis fördelas på ett tämligen stort antal personer, som ägde specialkunskaper om de olika grupperna af organismer.

Hvad först *zoologien* anginge torde böra framhållas, att vissa lägre former måste uteslutande studeras på platsen, då de antingen alls icke

eller åtminstone endast med största svårighet kunde konserveras, att andra visserligen kunde äfven i konserveradt tillstånd bestämmas, men då vore vida mera svårarbetade, samt att alla djurformer borde blifva föremål för undersökning på platsen under olika årstider med afseende på förekomstsätt och allehanda biologiska förhållanden, äfven om de sedan kunde ytterligare bearbetas med tillhjälp af konserveradt material, som kunnat insamlas såväl af specialisten själf som af andra zoologer. Det vore mycket svårt att bestämma, huru lång tid kunde sägas vara nödvändig för biologiska studier och insamling af material af hvarje särskild djurgrupp, men approximativt kunde beräknas omkring 325 arbetsdagar i och vid sjön, hvilket torde kunna räcka under förutsättning att arbetet ordnades på bästa sätt och fullt samarbete mellan de olika specialisterna ägde rum. Det vore dessutom nödvändigt, att de olika specialisterna besökte sjön under olika årstider, och därför beräknades omkring 46 resor eller med andra ord 92 resdagar. Såsom skäligt torde kunna föreslås ett dagtraktamente af 6 kronor om dagen, alltså för 417 dagar 2,502 kronor. Resekostnaderna torde kunna i medeltal sättas till 15 kronor, då det kunde antagas, att de flesta af zoologerna komme att resa från Uppsala, Lund eller Stockholm och åter, sålunda för 92 resdagar 1,380 kronor. Då så många zoologer komme att arbeta med sjöns undersökning vore det önskvärdt, att någon äldre vetenskapsman finge i uppdrag att öfvervaka undersökningarna och tillse, att de planmässigt och med tillbörligt samarbete bedrefves. Denne torde behöfva vistas vid sjön omkring 30 dagar och resa fram och åter omkring 10 gånger. Hans dagtraktamente torde lämpligen bestämmas till 10 kronor. Kostnaderna för den ledande personens arbeten och resor kunde följaktligen beräknas till sammanlagdt 800 kronor.

Slutligen behöfdes biträde med rodd, som jämte båtlega m. m. enligt i trakten gängse pris torde kunna anslås till 3 kronor 50 öre för arbetsdag eller för hela tiden till 1,242 kronor 50 öre.

Summan af kostnaderna för sjön Tåkerns zoologiska utforskning torde alltså kunna beräknas till omkring 5,924 kronor 50 öre eller i rundt tal 6,000 kronor.

För Tåkerns *botaniska* undersökning torde tre specialister på olika botaniska områden vara erforderliga med tillsammans 195 arbetsdagar och 14 resdagar. Enligt samma beräkningsgrund för dragtraktamenten och resekostnader som förut blefve alltså kostnadssumman 1,256 kronor + 210 kronor eller 1,466 kronor.

Till roddbiträde beräknades åtgå ett belopp af 595 kronor.

Summan af kostnaderna för Tåkerns botaniska utforskning torde alltså belöpa sig till omkring 2,061 kronor.

De biologiska undersökningarna torde sålunda kunna beräknas draga en kostnad af omkring 8,100 kronor, men då de framställda beräkningarna gjorts så sparsamt som möjligt, torde det vara riktigast att härtill foga en summa för oförutsedda utgifter och afrunda hela kostnadsbeloppet till 9,000 kronor.

På grund af nådig remiss har styrelsen för hydrografiska byrån den 6 april 1908 i ärendet afgifvit underdånigt utlåtande och därvid meddelat, att hinder i form af brist på arbetskraft, instrument, anslag och dylikt ej mötte för utförandet af en hydrografisk undersökning af sjön Tåkern genom hydrografiska byrån och de med denna för den hydrografiska undersökningen af Sveriges färskvatten samarbetande instituterna. En sådan undersökning kunde dock ej blifva mycket gifvande, om icke åtminstone några års observationer kunde erhållas. Styrelsen har tillika såsom sin åsikt uttalat, att till den hydrografiska undersökningen gifvetvis borde komma en hydrogeologisk undersökning, omfattande en utredning af grundvattensförhållandena kring sjön, upplodning af densamma och kartläggning af dess olika slag af bottensediment, samt en geologisk undersökning af sjöns omgifningar till belysande af frågan om dess postglaciala nivåförändringar, hvarjämte styrelsen tillkännagifvit, att styrelsen funne hinder icke möta för att erforderlig del af det belopp å 3,000 kronor, som 1908 års Riksdag beviljat för utförande af hydrogeologiska undersökningar år 1909, disponerades för ifrågavarande hydrogeologiska undersökning af sjön Tåkern.

Vidare har landtbruksstyrelsen den 11 april 1908 afgifvit infordradt underdånigt utlåtande, däri styrelsen anfört hufvudsakligen följande.

Sedan sjön Tåkern första gången sänkts, hade olika förslag blifvit tid efter annan uppgjorda för dess ytterligare sänkning eller fullständiga uttappning, utan att detta ledt till något resultat. Först efter tillkomsten af 1879 års dikningslag hade det visat sig möjligt att föra denna fråga vidare framåt.

Efter det att landtbruksingenjören Gustaf Sjöberg år 1895 på ansökan af de större delägarne erhållit vederbörligt förordnande att uppgöra definitiv plan för uttappning af sjön och att för sakens genomförande förätta sådan syn, som i nämnda lag föreskrefves, hade denna förrättning i laga ordning afslutats år 1903.

Af tre motståndare till företaget hade emellertid syneförrättningen öfverklagats, och frågan alltså dragits under domstols pröfning.

Genom dom af den 3 september 1907 hade klagomålen blifvit af

Kungl. Maj:t i hufvudsak ogillade och syneförrättningens bestämmelser fastställda. Bland dessa bestämmelser förekomme, »att arbetet skall taga sin början senast ett år efter det förrättningen vunnit laga kraft och Kungl. Maj:t godkänt anordningarna angående vattenbordens anläggande och regleringsdammens anordnande»; och hade beräknats, att 3 år åtginge till de arbeten i sjöns aflopp, som måste utföras, innan uttappningen kunde verkställas, samt att hela företaget skulle vara bragt till slut under loppet af högst 10 år från dess företagande.

Under syneförrättningens gång hade äfven tillstånd från det allmännas sida till sjösänkningens eller tappningens utförande blifvit jämlikt nådiga kungörelsen den 31 december 1879 sökt och af Kungl. Maj:t år 1902 beviljad på vissa villkor, afseende anordningar till förekommande af vattenbrist i orten. Plan för dessa anordningar vore uppgjord och af vederbörliga myndigheter granskad samt af dem nu förordad till nådiga fastställelse.

Slutligen hade intressenterna nyligen inkommit med underdånig framställning om lån ur statens odlingslånefond till företags befrämjande; och vore denna fråga, som måste afgöras i öfverensstämmelse med nådiga kungörelsen angående villkoren för lån från odlingslånefonden den 14 juni 1901, för närvarande föremål för vederbörlig utredning.

Väl hade det varit önskvärdt, om den biologiska och hydrografiska undersökning, som nu blifvit af vetenskapsakademien begärd, kommit till utförande långt före detta; särskildt skulle de hydrografiska och hydrogeologiska undersökningarna i sådant fall blifvit äfven af stor praktisk nytta för detta företags planläggning och riktiga bedömande. Men i alla händelser blefve dessa undersökningar, i den mån de ej komme att hindras af sjösänkingsarbetet och därmed förbundna uppämningar eller aftappningar af vattnet, af stort vetenskapligt intresse, liksom den erfarenhet, som här kunde vinnas beträffande de hydrografiska förhållandena, kunde blifva vägledande vid planläggande af liknande företag i andra delar af vårt land.

Med stöd af det anförda förordade landtbruksstyrelsen bifall till den gjorda framställningen.

På grund af hvad i ärendet förekommit finner jag det vara af stor såväl vetenskaplig som praktisk betydelse, att, innan ytterligare sänkning af sjön Tåkern kommer till stånd, en biologisk och hydrografisk undersökning af sjön företages i hufvudsaklig enlighet med hvad akademien föreslagit. Att denna undersökning bör sättas i verket snarast möj-

ligt framgår redan däraf, att förarbetena till sjöns sänkning enligt meddelad bestämmelse skola taga sin början redan innevarande år och att själfva undersökningen, enligt hvad från sakkunnigt håll upplysts, bör pågå under minst två, helst flera år för att uttömmande och tillförlitliga resultat skola kunna vinnas. Såsom af utredningen framgår, kan den hydrografiska undersökningen, i samband hvarmed en hydrogeologisk undersökning skulle utföras, komma till stånd utan särskildt anslag. Däremot finnes för den biologiska undersökningen inga tillgängliga medel, utan erfordras för ändamålet ett anslag af Riksdagen. Därest sådant erhålles, torde hinder icke förefinnas för Eders Kungl. Maj:t att redan under år 1908 af tillgängliga medel helt eller delvis utanordna det behöfliga beloppet. Mot den af akademien uppgjorda kostnadsberäkningen har jag intet att erinra.»

*Utskottets
yttrande.*

Genom den af vederbörande strandägare i laga ordning beslutade sänkningen af sjön Tåkern i Östergötland kommer ett af Sveriges märkligaste naturhistoriska områden att försvinna och landet genom att beröfvas ett stycke natur af enastående typ lida en för all framtid oersättlig förlust. Med de vetenskapliga undersökningar i biologiskt och hydrografiskt hänseende, hvarför anslag nu äskas, afser man att åt våra efterkommande bevara åtminstone minnet af den märkliga del af vårt land, som genom sänkingsföretaget efter allt att döma kommer att helt och hållet förlora för detsamma utmärkande karaktär och naturlif. För att dessa undersökningar skola kunna gifva ett så rikt resultat som möjligt erfordras naturligtvis, att de hinna afslutas, innan det egentliga sjösänkingsarbetet påbörjats, och anser sig utskottet kunna förvänta, att Kungl. Maj:t vidtager de åtgärder, som för vinnande af ett sådant ändamål må anses erforderliga och möjliga. Utskottet anser sig icke böra underlåta omnämna, att utskottet funnit ett särskildt stöd för sin åsikt, att sänkingsarbetena icke böra få ställa sig hindrande i vägen för de vetenskapliga undersökningarna, i den omständigheten, att en stor mängd strandägare samt i sjön Tåkern på annat sätt ekonomiskt intresserade personer, i en till Kungl. Maj:t ingifven framställning, af hvilken utskottet tagit del — under framhållande af de ekonomiskt, klimatiskt och estetiskt ogynnsamma förhållanden för den kringliggande trakten, som komme att af sänkningen medföras — anhållit, att Kungl. Maj:t icke måtte bevilja intressenterna i företaget det i statsrådsprotokollet omförmälda odlingslån å 600,000 kronor. Då sålunda meningarna om lämpligheten af det beslutade vattenafledningsföretaget äro synnerligen delade, torde åtminstone ett uppskof med dess utförande under den tid, som erfordras för att de vetenskapliga undersökningarna må med erforderlig fullständighet kunna slutföras, icke kunna

betraktas annat än som en på billighet grundad åtgärd. Det af Kungl. Maj:t äskade anslaget belopp har icke gifvit utskottet anledning till erinran. Utskottet får alltså hemställa,

att Riksdagen må, för utförande af en biologisk undersökning af sjön Tåkern, under åttonde hufvudtiteln på extra stat för år 1909 bevilja ett anslag af 9,000 kronor.

Stockholm den 11 maj 1908.

På statsutskottets vägnar:

G. BILLING.

Reservation:

af herr *A. T. Odelberg* mot vissa delar af motiveringen.